

MESLEK SEÇİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER: UKRAYNA ÖRNEĞİ

Nadiia SENCHYLO-TATLILIOĞLU¹

Özet

Bu çalışmada, Ukrayna'nın içinde bulunduğu koşullar dikkate alınarak, lise öğrencilerinin mesleki seçimlerini ve tercihlerini etkileyen faktörler analiz edilmiştir. Ukrayna'nın halihazırda içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durum, lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçimi sorununu gündeme getirmiştir. Genel olarak meslek seçim süreci çok karmaşık bir süreçtir. Meslek seçimi, bir gencin gelecekteki tüm yaşamını etkileyen çok önemli bir yaşam adımıdır. Bir kişinin sosyal değeri, fiziksel ve psikolojik sağlığı ve mesleki gelişimi, bireyin mesleğini doğru seçip seçmemesine bağlıdır. Meslek ne kadar doğru seçilirse, işten doyum ve verimlilik de o kadar yüksek olur. Bir meslek seçiminde kişinin ilgileri, yetenekleri, niyetleri, istekleri, vb. gibi unsurlar belirleyici olmaktadır. Rusya'nın Ukrayna'ya saldırması ve işgal girişimine başlaması, Ukrayna gençliğini farklı ve hedeflere yöneltmiştir. Savaş sonrasında, Ukrayna devletinin ve toplumunun gelişmesi için koşulların, kurumların, ekonomik ve bilimsel alanların yüksek nitelikli uzmanlara ihtiyacı olacaktır. Sosyo-ekonomik koşulların değişmesiyle birlikte ülke nüfusunun tamamının ideallerinde, beklentilerinde, yönelimlerinde ve hedeflerinde bir değişim olmaktadır. Bu nedenle, genç uzmanların sahip olmaları gereken birtakım beceriler olacaktır. Sadece teorik ve pratik eğitime sahip olmaları yeterli değildir. Diğer taraftan sosyal olarak olgun bir kişi olmaları, belirsizlik koşullarında yüksek verimlilik sağlamaları ve değişimlere hızla adapte olmaları gerekiyor. Savaş sonrası süreçte daha çok yaratıcı, dinamik, modern düşünceye sahip genç profesyoneller yüksek rağbet görecektir. Bu nedenle, bir kişinin profesyonel hayatı, yeni mesleklere duyulan ihtiyaçla ilişkili olacak ve yüksek dinamizm ile karakterize edilecektir. Meslek seçiminde çok sayıda kriter belirleyici olmaktadır. Bu çalışmada, literatür taraması yapılmıştır. Bu bulgular ilgili literatür ışığında tartışılmış ve araştırmacılara ve öğrencilere öneriler sunulmuştur. Bu bağlamda, bilimsel araştırma çalışmalarından, bilimsel makalelerden, kitap ve dergilerden, internet, vb. kaynaklardan yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ukrayna, Meslek seçimi, Karar Verme, İlgi ve Yetenek, Öğrenci

Abstract

In this study is analyzed the factors affecting the vocational choices and preferences of high school students taking into account the conditions in Ukraine. The socio-economic situation in Ukraine has brought up the problem of choosing a profession for senior high school students. In general, the process of vocational choice is a very complex process. Choosing a vocational is a very important life step that affects the entire future life of a young person. A person's social value, physical and psychological health and professional development depend on whether the individual chooses his/her profession correctly. The more accurately the profession is chosen the higher the job satisfaction and productivity. A person's interests, are decisive abilities, intentions, aspirations, etc. Factors. Russia's attack on Ukraine and its attempted invasion led to the youth of Ukraine to different goals. After the war will be require the conditions for the development of the Ukrainian state and society, institutionals, economic and scientific spheres highly qualified specialists. With the change of socio-economic conditions, there is a change in their ideals, expectations, orientations and goals of the entire population of the country. Therefore, there will be a number of skills that young professionals must possess: It is not enough just to have theoretical and practical training. On the other hand, they need to be a socially mature person, provide high productivity in conditions of uncertainty, and adapt quickly to changes. In the post-war

¹ Doç.Dr., Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye. ifyc22@ukr.net, ORCID: 0000-0001-9196-7118.

period will be in high demand more creative, dynamic and modern-minded young professionals. Therefore will be associated with the professional life of a person the need for new professions and will be characterized by high dynamism. Many criteria are decisive in choosing a vocation. Findings were discussed in the light of relevant literature and suggestions were presented to researchers and students. In this study, a literature review was conducted. In this context, from scientific research studies, scientific articles, books and journals, internet, etc. resources have been used.

Keywords: *Ukraine, Choice of Vocation, Decision Making, Interest and Abilities, Student*

GİRİŞ

Sosyo-ekonomik koşulların değişmesiyle birlikte ülke nüfusunun tamamının ideallerinde bir değişim, koşulların yeniden değerlendirilmesi ve mesleki seçimler ve yönelimler başta olmak üzere birçok alanda değişiklik olmaktadır. Ukrayna'daki mevcut sosyo-ekonomik, kültürel ve tarihsel durum, doğal olarak meslek seçimi sorununu ortaya çıkartmıştır. Ukrayna toplumu, geleneksel olarak modern bir insanın iş bulması ve profesyonel bir kariyer inşa etmesi için yüksek eğitim alması gerektiğine inanmaktadır. Doğru planlama, amaçlılık, motivasyon ve istek, profesyonel yaşamda bireyin kendini gerçekleştirmesini ve başarıya ulaşmasını sağlayacaktır. Bir kişi, mesleki yaşamında belirli gelişim süreçlerinden geçer: Bir mesleğin hayalini kurmak, araştırmak, seçmek, okumak, bir iş bulmak, mesleki gelişimini sürdürmek, mesleki yeteneklerini ilerletmek, seçtiği alanda kariyer yapmak, vb. gibi.

Çoğu zaman, herhangi bir sosyal faktörün etkisi altında yapılan mesleki seçimi, gençlerin gelecekteki meslekleri, psiko-fizyolojik özellikleri hakkındaki fikirlerine karşılık gelmez ve uyumsuzluk gösterebilmektedir. Günümüzde gençlerin %30'dan fazlası seçtikleri meslekte mutlu değiller ve bu yüzden mesleklerini değiştirmek istiyorlar. Bir diğer önemli faktör de, ergenlik çağındaki bir gencin meslekler ve gelişim aşamaları hakkındaki öz-farkındalığı ile doğrudan ilgili olan kitle iletişim araçlarıdır. Günümüzde bir genç, çeşitli meslekler, o mesleklerin prestij durumu ve popülerlikleri hakkında değişik kanallardan bilgi sahibi olabilmektedir.

Yapılan araştırmalara göre, Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinden önce, Ukrayna'nın işgücü piyasasında ekonomistler, yöneticiler ve avukatlar için rekabet vardı. Devletin ise mühendislik ve teknik uzmanlık alanlarında yüksek nitelikli uzmanlara ihtiyacı vardı. O. Kucheruk (2011), Ukrayna'da adaylar arasında en büyük talebin şu alanlarda olduğunu belirtiyor: Uluslararası ilişkiler, uygulamalı psikoloji, tasarım, finans ve kredi, personel yönetimi ve çalışma ekonomisi, muhasebe ve denetim, yönetim, filoloji. Halihazırdaki adaylar ise şu mesleklere daha az ilgi göstermektedirler: Radyo mühendisliği, radyo elektronik cihazları, telekomünikasyon, elektro-mekanik, kaynak, mühendislik mekanik, makine mühendisliği, kimya teknolojisi, uygulamalı matematik, bilgisayar bilimi (Кучерук, 2011).

Master, Meltzoff, ve Cheryan tarafından (2021) yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, sosyal klişeler kızların bilgisayar bilimi ve teknolojisine erkeklerden daha az ilgi gösterdiğini ortaya çıkartmıştır. Bu durum, kızların bilgisayar bilimi ve mühendisliğine erkeklerden daha az ilgi duyduğuna dair klişelerin erken başladığını ve cinsiyet eşitsizliğine katkıda bulunabileceğini gösteriyor. Eccles & Wang (2016) yaptıkları araştırmada cinsiyet özelliklerine dikkat çekerek, bilim, teknoloji ve bilim ile sağlık, biyoloji ve tıp alanlarıyla ilgili mesleklerin seçiminde cinsiyet farklılıklarının öncelikle mesleki değerler ve yaşam değerlerindeki cinsiyet farklılıklarının bir sonucu olduğunu belirtmişlerdir.

İşgücü gelişimindeki dünya eğilimleri mühendis, tasarımcı ve teknoloji uzmanı mesleklerinin daha fazla talep edildiğini gösterse de, gençlerin bu tür meslekleri edinme konusunda büyük bir istek göstermedikleri görülmektedir. Bununla birlikte, Ukrayna Bakanlar Kurulu'nun 2020 faaliyet planı, her düzeyde fen ve matematik eğitiminin gelişiminin teşvik edilmesini, bilgiyi özümseme, en son teknolojileri geliştirme ve kullanma yeteneğine sahip yeni nesil uzmanların yetiştirilmesini sağlamıştır (Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду, 2020).

Çalışmanın Amacı ve Önemi

Ukrayna'da meslek seçimini ve mesleki yönelimleri etkileyen faktörleri analiz etmek ve bugün Ukrayna'nın işgücü piyasasıyla ilgili temel sorunları betimlemektir. Meslek seçimi,

bireyin yaşamında son derece önemli bir karardır. Çünkü meslek, bireyin hayatını kazanmak için yaptığı geçici bir iş değil, belli bir formasyonu gerektiren, ilgi, bilgi ve beceri isteyen sürekli bir uğraştır. Bireyin mesleğini seçmesi, ömrünün büyük bir kısmının geçeceği çalışma ortamını ve yaşam biçimini belirlemesi demektir. Birey meslek seçimi sırasında yetenek, ilgi ve isteklerini göz önünde tuttuğu oranda başarılı ve mutlu olur, ülke ekonomisine katkıda bulunur. Ancak, meslek seçimi daima bireyin yetenek ve ilgileri doğrultusunda yapılmamakta, rastlantılar, işsizlik, aile baskısı, çevre koşulları ve ekonomik olanaksızlıklar, bireyin meslek seçimini etkilemektedir.

METOD

Bu çalışmada, literatür taraması yapılmıştır. Bu bağlamda, bu alanda yayımlanmış bilimsel makalelerden, kongre, sempozyum bildiri kitaplarından, internet sitelerinden yararlanılmış ve elde edilen bilgiler analiz edilmiştir.

LİTERATÜR TARAMASI

Ukrayna’da Meslek Seçimini Neler Etkiler?

Yüksek öğrenimin özünde genç bir uzmanın uzmanlık alanında daha fazla istihdam edilmesi amaçlanmaktadır. Meslek, insanların hayatlarının belirli bir "sosyal arka planını" belirler. İşte bu nedenle birçok genç, bir uzmanlık alanı seçerken, mantıklı olan, gelecekteki mesleği ile olası maddi refahını birbirine bağlar. Başarılı kişisel ve profesyonel gelişim, modern dünyada bir kişinin psikolojik refahını, yaşam doyumunu ve kişisel gelişimini tahmin etmeyi mümkün kılar. Ancak bir gencin meslek seçimi çeşitli faktörlerden etkilenmektedir. Araştırmacılar, meslek seçimini etkileyen faktörleri analiz ederek ve anlayarak en önemlilerine özel önem vermişler ve bir kişinin profesyonel olarak kendi kaderini tayin etmesini etkileyen faktörlerin belirli sınıflandırmalarını oluşturmuşlardır.

E. Klimov’a (1984) göre, bir kişinin meslek seçimini etkileyen sekiz ana faktör vardır. Bunlar sırasıyla:

- Ebeveynlerin, yaşlı aile üyelerinin görüşü
- Arkadaşların konumu
- Okul öğretmenlerinin etkisi
- Kişisel profesyonel planları
- Yetenekleri
- Toplumun talep düzeyi
- Meslekler hakkında farkındalık
- Eğilimler (Климов, 1984).

M. Lyakhovenko ve V. Petruk’a (2014) göre ise, bir gencin meslek seçimini etkileyen dokuz faktör vardır:

- Daha yaşlı aile üyelerinin konumu
- Ailenin maddi ve sosyal durumu
- Arkadaşların, kız arkadaşların konumu
- Öğretmenlerin konumu, okul öğretmenleri
- Kişisel mesleki planları; yetenekleri
- Kamu tarafından tanınma iddialarının düzeyi
- Farkındalık; kişisel eğilimler (Ляховченко, Петрук, 2014).

M. Makuha göre, ebeveynlerin çocuğun meslek seçimine katılım derecesinin öncelikle gençlerin meslek seçiminden etkilendiğini söylemektedir. Ona göre;

- Mesleğin modası ve popüleritesi
- Aile gelenekleri
- Malzeme tarafı; akran etkisi; bir idealin taklidi (Makyxa, 2021).

O. Holomshtok, meslek seçiminin birçok farklı faktörün etkisiyle belirlendiğine dikkat çekmiştir. Ona göre bu faktörler:

- Dış faktörler: Toplumun personeldeki mevcut ihtiyaçları
- İşgücündeki ihtiyaçlar, belirli bir alanda eğitim kurumlarının varlığı ve bunlardaki yarışmalar
- Sosyal yaşam koşulları, aile koşulları, ikamet yeri, mesleklerin popülerliği
- Yetişkinlerin, akranların kitle iletişim araçlarının etkisi
- İç faktörler: Görüşler, işe karşı tutumlar, yaşam konumu, aktivite ve insan faaliyetinin farkındalığı (Болкун, 2010).

M. Zakharov'a göre ise, meslek seçimini etkileyen 3 önemli belirleyici faktör vardır. Bunlar sırasıyla şunlardır:

- Genel faktörler: Sosyal ve ekonomik sistem (insanların yaşamlarının sosyal ve ekonomik koşulları, kamu kuruluşları, toplumun manevi kültürü, kitle iletişim araçları)
- Bölgesel (dış/nesnel) faktörler: Ülkenin herhangi bir bölgesinin ekonomik ve demografik gelişiminin belirli özellikleri: Yüksek, orta ve mesleki eğitim kurumları ağı; ailenin kültürel, eğitimsel ve mesleki düzeyi; boş zaman etkinlikleri, vb.
- Bireysel (iç/öznel) faktörler: Bir kişinin bireysel psikolojik ve fizyolojik özellikleri. Cinsiyet, bireysel bilincin gelişim derecesi, yetenekler, ilgi alanları, idealler, bilgi, vb. (Болкун, 2010).

Markova ise meslek seçimini etkileyen faktörleri objektif ve sübjektif faktörler olarak ikiye ayırmaktadır. Bu faktörler:

- Objektif (Nesnel) faktörler: Sosyal statü, ailenin mali desteği, ebeveynlerin eğitim düzeyi, yetiştirilme tarzı, ekonomik çevre, mesleğin sosyal prestiji vb.
- Öznel faktörler: Yaş, öznenin yetenekleri, eğilimler, ilgi alanları, yetenekler, niyetler, güdüler, karakter, mizaç, yatkınlıklar ve kişiliğin diğer yönleri (Маркова, 1996).

Uzmanlık (profosyonellik); bireyin kendi kaderini tayin etme, bir kişinin temel yaşam değerlerinin onaylanıp uygulandığı ve hayatının, kişisel ve sosyal kaderini tayin etme yönünün belirlendiği bütüncül bir süreçtir. Gelecekteki mesleğin seçimi, kişiliğin daha da gelişmesinde, kişisel nitelikleri ve yetenekleri gerçekleştirmenin koşullarını ve araçlarını, yaşam fikirlerinin, anlamının ve değerlerinin gerçekleştirilmesi için sosyal ortamın belirlenmesinde önemli birer faktördür. Eccles & Wigfield'e (2020) göre, meslek seçiminde başarı beklentileri, öznel görev değerleri, bireysel hiyerarşinin gelişimi ve performansı mesleki seçim ile ilişkilidir. Bireyin profesyonelleşmesi, sosyal yapıların ve sosyal kurumların faaliyetleri sayesinde gerçekleştirildiği için sosyal bir karaktere sahiptir. Profesyonelleşmenin toplumsal faileri; aile, genel eğitim kurumları, toplumsal örgütler ve işçi grupları ve nihayetinde bir bütün olarak devlettir.

O. Vasilieva (2011), modern dünyada profesyonel olma sorununun, her şeyden önce, sosyal etki konusu olarak, geleceğin uzmanının kişisel ve sosyal gelişimi sorunu da olduğunu söylemektedir. Kişiliğin gelişimi (oryantasyonu, yeterliliği, esnekliği, öz-farkındalığı, vb.) mesleğe yönelik seçimi ve hazırlığı belirler ve aynı zamanda mesleki faaliyetin bu seçimi ve gelişimi, kişilik gelişimi stratejisini belirler (Васильева, 2011).

Bir meslek seçimi, bireyin meslek seçiminde kendi kaderini tayin etme isteği belirli ara kararların bir sonucudur veya dış faktörlerin (sosyal çevre, sosyal onay, prestij vb.) ve içsel belirleyicilerin (eğilim, yetenek, kişilik tipi, özellikler, ilgi alanları vb.) bir sonucudur. Bir mesleği seçerken o toplumun içinde bulunduğu mevcut sosyo-kültürel, ekonomik ve tarihi durumunun da dikkate alınması gerekir.

Ukrayna'da Mesleki Yönelim ve Mesleki Seçimi Belirleyen Olası Faktörler

Doğru meslek seçimi yapmak için, bugün genç bir kişinin yeteneklerini (istidatlarını, eğilimlerini) doğru bir şekilde değerlendirmesi ve toplumun karşı karşıya olduğu kültürel ve tarihsel zorlukları dikkatli bir şekilde analiz etmesi gerekmektedir. Kültürel ve tarihsel zorluklar ve dijitalleşme çağı, geleneksel olanların yanı sıra alternatif eğitimleri de zorunlu kılmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin eğitim sürecinde kullanılması, savaş koşullarında eğitimi daha erişilebilir kılmaktadır. Mayıs 2023'te Dijital Dönüşüm Bakanlığı öğrenme, eğlence ve kariyer rehberliği fırsatlarını birleştiren büyük ölçekli "Diya. Osvita" ("Eylem. Eğitim") projesini başlattı. "Diya. Osvita" platformu, yeni beceriler geliştirme ve yeni bir mesleğe hazırlanma fırsatı sunmaktadır. "Diya. Osvita", 2021-2030 için yeni Avrupa yetişkin eğitimi düzenini dikkate alarak eğitim ürünleri sunmaktadır. İşgücü piyasasında talep gören mesleklere öncelik verilir. Platformda kiremitçi, peyzaj tasarımcısı, terzi gibi mesleklere beceri kazanılabilir. En popüler kurslar arasında gezici fotoğrafçı, barista, iç mimar var. Platformdaki eğitim ürünleri "Diya. Osvita", etkileşimli görevler, video dersleri, oyun öğeleri ve kursu başarıyla tamamladıktan sonra sertifika alma fırsatından oluşur. Koshetar, Lytvynska, Senchylo-Tatlilioglu, Sibruk ve Onufriychuk'a (2022) göre ilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımının öğrencilerin iletişim becerilerini, eğitsel-bilişsel, bilimsel, teknik, dilsel yeterliliklerini geliştirmeye teşvik etmektedir.

Future of Work (İşin Geleceği) projesinin uzmanları, Ukrayna'daki savaş koşullarında gençlerin gelecekteki mesleklerine karar vermelerine yardımcı olacak önerileri sunmuşlardır. Future of Work projesinin uzmanlarının analizi, araştırmacılara göre önümüzdeki 3 yıl içinde Ukrayna'daki işgücü piyasasının gelişmesinde belirleyici bir rol oynayacak olan 4 ana faktör sıralamışlardır:

- Teknolojik
- Ekonomik
- Demografik
- Sosyal faktörlere dayanmaktadır.

Future of Work'a göre, halihazırda ihtiyaç duyulan ve gelecekte de ihtiyaç duyulacak olan uzmanlara en çok talep gören sektörler genel hatlarıyla şu şekilde belirtilmiştir:

Rusya'nın Ukrayna'ya karşı başlattığı savaş, Ukrayna'nın güvenlik önceliklerini kat kat arttırmıştır. Dolayısıyla devletin ve iş piyasasının sürekli olarak kolluk ve güvenlik sektöründe çok sayıda uzman personele ihtiyacı vardır. Polisten, askeri-sanayi ve savunma kompleksine kadar birçok alanda uzmanlara ihtiyaç vardır. Özellikle şunlar talep görmektedir: Mayın gemileri, insansız uçak operatörleri, insansız uçak sistemlerini kullanan havadan keşif, operatörler, eğitimler, füze sistemleri operatörleri ve topçu sistemleri. Ukrayna'nın önde

gelen teknik üniversiteleri bu alanlarda kurslar ve eğitim programları vermeye devam etmektedirler.

Tıp alanı her toplumda her zaman önemli ve gerekli olmuştur. İşgalci Rusya'nın Ukrayna'ya saldırması ile beraber, tıp ve sağlık alanındaki uzmanlar daha da talep görmektedir. Anestezi uzmanları ve cerrahlar acilen ihtiyaç duyulan uzmanlardır. Bu tür uzmanların eğitimi çok fazla zaman ve kaynak gerektirir. Savaş, Ukrayna vatandaşlarının fiziksel ve duygusal sağlığı üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir. Vatandaşların yaşamına ve sağlığına yönelik doğrudan tehdide ek olarak - yaralanmalar, şiddet, hem askeri personelin hem de sivilin psikolojik sağlığını kötü etkilemiş ve yoğun kronik travmatik sonuçlar doğurmaktadır. İnsanlarda klinik sorunlar artmıştır. Bir yakınının ölümü, can ve mal kaybı, geleceğin belirsizliği, ekonomik zorluklar, yıkılan ve yakılan şehirler bireylerde yoğun travmatik durumlar ortaya çıkarmıştır. Bunun için psikiyatri uzmanlarına, psikologlara, psikoterapistlere sosyal hizmet uzmanlarına, travma uzmanlarına ve rehabilitasyon uzmanlarına çok ihtiyaç olacaktır. Savaş nedeniyle, toplumun ruh sağlığını desteklenmesine ihtiyacı vardır (Атросченко, 2022).

Tıp mesleği, finansal ve sosyal kariyer gelişiminde fırsatlar sunduğu için dünya çapında öğrenciler arasında en prestijli ve arzu edilen mesleklerden biri olarak kabul edilmektedir. Sudan'da yapılan bir araştırmaya göre, tıp mesleğinin seçimini etkileyen en yaygın faktörler kişisel çıkar ve yüksek puanlardı. Ancak eğitim sürecinde öğrencilerin doğru meslek seçimi konusundaki görüşlerini etkileyen sorunlarla yüz yüze kaldıkları görülmüştür. İbrahim Bashir, M., Fadelalla Alrayah, M., Elsayed Mustafa, M. ve diğerlerine göre, öğrencilerin tıp kariyerine devam etmeyi reddetmesinde etkili olan nedenler arasında öncelikle akademik güçlükler, eğitimin sonlandırılması, eğitim kalitesinin yetersiz olması yer almaktadır (2023). Bunlar tıp alanında uzman yetiştirme sürecinde engel teşkil edebilecek sorunlardır. Bu nedenle Ukrayna'daki öğrencilerin karşılaşılabilecekleri bu sorunların göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

İşgalci Rusya'nın başlattığı savaş nedeniyle Ukrayna devleti ve Ukrayna toplumu çok büyük kayıplar verdi. En büyük yıkım altyapı ve konut sektöründedir. Bu nedenle savaşın bitiminden sonra restorasyon ve yeniden yapılanma başlayacaktır. Bu amaçla; mühendislere, binaların yeniden inşası ile uğraşan uzmanlara, boyacılar, sıvacılara, kaynakçılara, marangozlara, duvarcılara, tesisatçılara, elektrikçilere ihtiyaç olacaktır. Savaş deneyimi, yeni binaların tasarımının, enerji tasarrufu teknolojileri kullanılarak güçlendirilmiş yer altı otoparkıyla (örneğin İsrail'de yapıldığı gibi) yapılması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Ukrayna'nın Verkhovna Rada'sı, Ukrayna'da yeni yapıların inşası sırasında bomba sığınaklarının zorunlu olarak imar planında olması gerektiğine ilişkin yasayı bu yüzden acil olarak kabul etmiştir (Закон України, 2022). Söz konusu yasada, proje belgelerinde sivil koruma mühendisliği ve teknik önlemlerle ilgili bir bölüm olması gerektiğini şart koşmaktadır. Böyle bir bölüm olmadan belge onaylamak yasaktır.

Son yıllarda, Ukrayna'da birçok alanda dijitalleşme aktif olarak gelişmektedir. Bu nedenle Bilişim Teknolojisi Uzmanlarına olan talep artmaya devam etmektedir. Sürdürülebilir bir ekonomiye geçiş dijitalleşme sayesinde olmaktadır. Araştırmacılar, önümüzdeki üç yılda dijitalleşmenin yeni mesleklerin ortaya çıkmasına neden olacağını, örneğin tarım ve askeri alanlarda drone operatörlerinin, tıpta yeni teknik çözümler üretebilecek uzmanların, teknoloji uzmanlarının ortaya çıkacağına dikkat çekiyorlar. Yeni malzemeler ve makine mühendisliği, tarımda biyomühendisler rağbet görecektir (Атросченко, 2022).

Ek olarak, siber güvenlik işgücü piyasasında ilgili bir teknolojik trend olmaya devam ediyor. Özellikle siber suç riskinin yüksek olduğu finansal hizmetler, telekomünikasyon ve Bilişim Teknolojileri sektörleri için geçerlidir. Bilgisayar ağlarını izlemek, bilgi sistemlerini bilgisayar korsanı saldırılarından ve bilgisayar korsanlığından korumak için güvenlik ihlali

tehditlerini belirlemek ve ortadan kaldırmak için siber güvenlik uzmanlarına ihtiyaç olacaktır. Bilişim Teknolojileri uzmanlığı seçerken, gençler genellikle cinsiyet kalıp yargılarından etkilenmektedirler (Rosenzweig, Chen, 2023). Araştırmacılar, bu alanlardaki motivasyonu ve ilgiyi artırarak bilgi işlem ve mühendislikteki cinsiyet kalıp yargılarını yıkmanın yollarını öneriyor. Paylaşılan fırsatların daha iyi bütünleştirilmesi ve kamuoyu tarafından tanınması sayesinde, bu alanların basmakalıp algısı kademeli olarak değişerek bilgisayar bilimini herkes için kabul edilebilir ve uygun hale getirebilir (Boucher, Fuesting, Diekman & Murphy, 2017).

Future of Work projesinin uzmanlarına göre, savaştan sonra önemli önceliklerden biri de enerji sektörü olacaktır. Alternatif enerji, yeraltı ve yerüstü kendi öz-kaynaklarını geliştirecek uzmanlara ihtiyaç duyulacaktır. Bu da enerji ve gaz üretimi alanındaki profesyoneller için işgücü piyasasında talep oluşmasına yol açacaktır. Entegre enerji sisteminin istikrarını güçlendirmek ve Avrupa Birliği'nin yeşil enerji geçişini destekleyecektir. Biyoyakıtlar, biyoenerji, biyogaz, rüzgar enerjisi, hidroelektrik, güneş enerjisi ve alternatif enerji alanında uzmanlara ihtiyaç duyulacaktır (Future of Work, 2022).

Dolayısıyla doğru meslek seçimi için kişinin mesleki ilgi ve eğilimlerinin belirlenmesi gerekir. Kişinin mesleki açıdan önemli niteliklerini, yani yeteneklerini, sağlık durumunu değerlendirmek, "*bunu istiyorum*"dan daha çok, "*bunu yapabilirim*" düşüncesi öncelikli olmalıdır. İşgücü piyasasında hangi mesleklerin talep edildiğini, hangilerinin umut verici olduğunu, yani toplumun bugün ve gelecekte neye ihtiyacı olduğunu bilmek günümüzde önemini giderek arttırmaktadır. Çalışma ve iş hayatında mutlu olmanın, iyi bir kariyer elde etmenin ilk adımı, kişinin kendisini tanıyarak potansiyeline (özüne) uygun meslek seçmesidir. Yanlış meslek seçimi, daha çok üniversite sınavı öncesinde yapıldığı görülmektedir. Doğru meslek seçimi yapılmadığında, piyasayı çok sayıda niteliksiz, vasıfsız bireyler sarmakta, bunlar da kamuya büyük bir külfet oluşturmaktadır (Tatlıoğlu, 2023, s. 442)

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Meslek seçimi bir anda verilen kararlarla şekillenen bir süreç olmayıp tam tersine yıllar süren bir gelişim sürecinin sonunda oluşur. Meslek seçimi ve kariyer gelişimi süreci psikolojik ve sosyolojik temelli çeşitli faktörlerden etkilenir (<https://sarimeseilkokulu.meb.k12.tr>).

Bireyin profesyonel olarak kendi kaderini tayin etmesi, insan faaliyetinin özel bir biçimi olarak kişisel kendi kaderini tayin hakkının ayrılmaz bir bileşenidir. Ayrıca gelecekte talep görece beceri ve yetkinliklerin oluşturulmasına önem verilmelidir. Bu nedenle ilgili olacak mesleklere yönelik kamu talebini analiz etmek oldukça önemlidir. Bununla birlikte, araştırmacıların elde ettiği sonuçlar ve toplumun kültürel ve ekonomik ihtiyaçları dikkate alındığında, uzmanın kendi kaderini tayin hakkının özü, belirli bir kültürel ve tarihsel durumda işin ve tüm faaliyetlerin anlamının bağımsız ve bilinçli olarak bulunmasında yatmaktadır. Mesleğin kendi kaderini tayin etmesinin temeli, sosyal açıdan çalışmanın değerinin farkındalığı, ülkedeki sosyo-ekonomik duruma genel yönelim, tam teşekküllü kendi kaderini tayin ve kendini gerçekleştirme için genel ve profesyonel eğitim ihtiyacının farkındalığı olmalıdır.

Meslekler konusundaki güncel yayınların analizi sonucunda, savaşın bitiminden sonra Ukrayna'nın yeniden inşasında görev alacak uzmanları ve öncelikli sektörleri belirlemek mümkündür. Savaşın sona ermesinden sonra Ukrayna'nın yeniden inşası için gerekli teknik meslekler öncelik olmaya devam edecektir. Öncelikle bunlar güvenlik ve savunma sanayi, sağlık hizmetleri ve sağlık, inşaat, mimarlık ve altyapı, bilişim ve dijital teknolojiler, enerji, sosyal hizmetler ve psikolojik destek, tarımsal sanayi, tarım, vb.

Ukraynalı gençler ağırlıklı olarak 'beyaz yakalı' olmak için eğitim görüyorlar. Research & Branding Group'un çalışmalarına göre, gençlerin çoğunluğu "beyaz yakalı" olmayı hayal ediyor – avukatlar, ekonomistler, yöneticiler, gazeteciler. Öte yandan, istatistiklere göre gençlerin çoğu okullarda bu mesleklerin dışında eğitim görüyorlar. Temmuz ayında yapılan çalışmaya göre, ülkede en çok talep gören meslekler şöyle: Tıp ve sağlık (%43);

bilişim, iletişim, IT alanı (%36); ordu (%27); hukuk-avukatlık ve diğerleri (%18); teknik bilgi gerektiren meslekler (%17); servis ve bakım; ekonomik ve teknik mühendislik meslekleri (her biri %15). Temmuz'da en az talep gören meslekler ise spor (%4), sanat (%2) ve yayıncılık ve kitap basımı ile ilgili olanlar (%1) olduğu tespit edilmiştir (<https://tusib.org>). Finance.ua'nın haberine göre, Ukrayna'da en gözde meslekler arasında, listenin başında satış elemanları ve satış danışmanları geliyor. Bundan başka sırasıyla, şirket şoförleri, depo personelleri ve ticari temsilciler de en gözde meslek grupları arasında tespit edilmiştir. (<https://ukraynahayat.com>).

İşin Geleceği (Future of Work) projesi uzmanlarının görüşüne göre inşaat, tarım, gıda üretimi, toptan ve perakende ticaret, lojistik, kimyasal ürünlerin üretimi, elektrikli ekipman ve mobilya en aktif şekilde gelişecek ve personel gerektirecek mesleklerdir. Ukrayna'nın enerji kaynaklarının yok olması nedeniyle alternatif enerji kaynaklarının geliştirilmesi ihtiyacı artmıştır (Атрощенко, 2022). Sonuç olarak, Ukrayna'nın yeniden imar, iskan ve inşasında tüm paydaşların birlikte ele alınması ve değerlendirilmesi gerekiyor.

Ukrayna'da eğitim sistemi oldukça başarılıdır. Özellikle mühendislik alanlarında tüm dikkatleri üzerine çekmekte ve kaliteli öğrenciler yetiştirmektedirler. Ukrayna'da eğitim sistemi kişisel olarak gelişime değer vermekte ve öğrencilerin bireysel olarak öz güvenlerini yükseltecek şekilde çalışmalara imza atmaktadırlar. Mesleki yönden öz disipline sahip; işinin uzmanı kişiler yetiştirmektedirler. Bireyler daha fazla sorgulamacı ve araştırmacıdırlar. Keşfetmeyi ve proje üretmeyi severler. Ukrayna öğrenciler için oldukça aktif sosyo-kültürel

yaşama sahiptir. Öğrenciler kültürel faaliyetlerde yer almakta ve sanatsal, kültürel alanlarda da kendilerine geliştirecek alternatifler bulabilmektedirler. Ukrayna'da öğrenciler lise diploması ile sınavsız bir şekilde üniversite eğitimi alabilirler. Meslek seçme özgürlüğüne sahiptirler. Seçtikleri meslekte severek eğitim alan öğrenciler başarılı bireyler olarak yaşama katılırlar. (www.ukraynaegitimdanismanligi.net). Genç rastgele seçim yapmaktan kaçınmalı, seçmeyi düşündüğü meslekte aranan niteliklerin kendisinde bulunup bulunmadığını gözden geçirmelidir. Genç yetenekli olmadığı, ilgi duymadığı bir alana yönelmekten ve ani kararlar almaktan kaçınmalı, seçeceği mesleğin bütün yaşamını şekillendireceğini unutmamalıdır. Genç, birey-meslek uygunluğu sağlandığında ancak mutlu olabileceğini hatırdan çıkarmamalıdır (www.ekipnormarazon.com).

Meslek seçimi, bireyin yaşamında son derece önemli bir karar noktasıdır. Çünkü meslek, bireyin hayatını kazanmak için yaptığı geçici bir iş değil, belli bir formasyonu gerektiren, ilgi, bilgi ve beceri isteyen sürekli bir uğraştır. Bireyin mesleğini seçmesi, ömrünün büyük bir kısmının geçeceği çalışma ortamını ve yaşam biçimini belirlemesi anlamına gelmektedir. Birey meslek seçimi sırasında yetenek, ilgi ve isteklerini göz önünde tuttuğu oranda başarılı ve mutlu olur, ülke ekonomisine katkıda bulunur.

KAYNAKLAR

- Атрощенко А. (2022). Робота в Україні у наступні три роки: на що очікувати та як діяти. SPEKA. <https://speka.media/trendi-ta-rekomendaciyi-shhodo-roboti-maibutnyogo-v-ukrayini-do-2025-roku-pid-vplyvom-naslidkiv-povnomasstabnoyi-viini-ploqdv>.
- Болкун Т. А. (2010). Чинники, що впливають на професійне самовизначення особистості. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Вип. 16. С. 257–260.
- Васильєва О. (2011). Фактори професійного самовизначення особистості в сучасних умовах. *Наука і освіта : наук.-практ. журнал*. № 1. С. 19-23.
- Закон України. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення вимог цивільного захисту під час планування та забудови територій, № 2486-IX. 29.07.2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2486-20#Text>.
- Boucher, K. L., Fuesting, M. A., Diekman, A. B., & Murphy, M. C. (2017). Can I work with and help others in this field? How communal goals influence interest and participation in STEM fields. *Frontiers in Psychology*, 8, 1–12.
- Eccles, J. S., & Wang, M. T. (2016). What motivates females and males to pursue careers in mathematics and science? *International Journal of Behavioral Development*, 40(2), 100–106.
- Eccles, J. S., & Wigfield, A. (2020). From expectancy-value theory to situated expectancy-value theory: A developmental, social cognitive, and sociocultural perspective on motivation. *Contemporary Educational Psychology*, 61, 101859.
- Future of Work: вплив війни та професії для відновлення України. (2022). *Career Hub* <https://careerhub.in.ua/future-of-work-vplyv-viyni-ta-profesii-dlya-vidnov/>.
- <https://tusib.org/ukraynada-en-cok-hangi-meslekler-talep-goruyor-arastirma>. (Erişim tarihi: 21.09.2023).
- <https://www.ukraynaegitimdanismanligi.net/ukraynada-egitim-sistemi>. (Erişim tarihi: 21.09.2023).
- <https://ukraynahayat.com/ukraynada-en-gozde-meslekler-hangileri>. (Erişim tarihi: 21.09.2023).
- https://sarimeseilkokulu.meb.k12.tr/mebiysdosyalar/41/13/969122/dosyalar/2021_01/18122449.pdf?CHK=df652b0a2f7ef2b781501296049c19ae. (Erişim tarihi: 21.09.2023).
- <https://www.ekipnormarazon.com/makalelerimiz/meslek-secimi/gencin-meslek-secimini-etkileyen-faktorler>. (Erişim tarihi: 21.09.2023).
- Ibrahim Bashir, M.M., Fadelalla Alrayah, M.A., Elsayed Mustafa, M.E. *et al.* (2023). Medicine as a career choice: a comprehensive study on factors influencing Sudanese students to opt in/out medical career. *BMC Med Educ* 23, 418. <https://doi.org/10.1186/s12909-023-04415-w>.
- Koshetar U., Lytvynska S., Senchylo-Tatlilioglu N., Sibruk A., & Onufriychuk H. (2022). The Use of Information and Communication Technologies in the Activities of Higher Educational Institutions of Ukraine. *Digital Technologies in Teaching and Learning Strategies. Proceedings of DTLS-2021*. Springer. P. 86-94. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-05175-39>.
- Климов Е.А. (1984). *Человек и профессия*. Ленинград.
- Кучерук О.Я. (2011). Свідомий вибір професії як фактор успішної професійної кар'єри. *Наука і освіта*. № 7. С. 61-65.

- Ляховченко Н., Петрук В. (2014). Аналіз факторів, що впливають на вибір майбутньої професії старшокласниками. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. №4. С. 125-128.
- Master, A., Meltzoff, A. N., & Cheryan, S. (2021). Gender stereotypes about interests start early and cause gender disparities in computer science and engineering. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 118(48), e2100030118.
- Макуха М. Що впливає на вибір майбутньої професії дитиною: 11 важливих факторів. *Українська правда. Життя*. 10 листопада 2021 р. <https://life.pravda.com.ua/columns/2021/11/10/246426>.
- Маркова А.К. (1996). *Психология профессионализма*. Москва.
- Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду (On the approval of the Government's priority action plan, September) 9 вересня 2020. № 1133-2020 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1133-2020-%D1%80#Text>.
- Rosenzweig, E.Q., Chen, XY. (2023). Which STEM careers are most appealing? Examining high school students' preferences and motivational beliefs for different STEM career choices. *IJ STEM Ed* 10, 40. <https://doi.org/10.1186/s40594-023-00427-6>.
- Tatlıoğlu, K. (2023). Meslek seçimine kavramsal bir bakış. 1. Uluslararası İpek Yolu Konferansı. (1th International Silk Road Conference). 26-27 Mayıs 2023, Nahçıvan Devlet Üniversitesi, Nahçıvan/Azerbaycan.

EXTENDED ABSTRACT

The current socio-economic and cultural-historical situation in Ukraine actualizes the problem of choosing professions. The purpose of the study is the analysis of the choice of profession and professional orientations and influencing factors in Ukraine, the description of the main problems related to the modern labor market of Ukraine. The study included a literature review. In this context, scientific articles written in this field, proceedings of congresses, Internet sites were used and the obtained information was analyzed. According to research, before the full-scale invasion of Russia into Ukraine, there was competition among economists, managers, and lawyers on the labor market of Ukraine, but the state already needed highly qualified specialists in engineering and technical specialties. In the conditions of entry, the need for specialists in engineering and technical specialties increased even more, and the need for such specialists will remain even after the end of the war.

As is known, the choice of profession by a young person is made under the influence of various factors. The researchers paid special attention to the most significant of them, analyzing and understanding the factors influencing the choice of a future profession. The article considers the classifications of factors affecting a person's professional self-determination. Attention is focused on the fact that when choosing a future profession in modern conditions, it is necessary to take into account the current cultural and historical situation in society in order to benefit society as a result of one's professional activity.

As a result of the analysis of current publications on the topic of professions, it was possible to identify priority industries whose specialists will be involved in the reconstruction of Ukraine after the end of the war. Technical professions necessary for the reconstruction of Ukraine after the end of the war will remain a priority. First of all, these are security and defense industry, medical services and health care, construction, architecture and infrastructure, IT and digital technologies, energy, social services and psychological support, agro-industry and agriculture. Choosing an occupation is one of the most important decisions for a person during his / her lifespan. One third of a lifespan involves vocational activities. An occupation is not only a way to earn Money or to provide a living; what's more than that it's the most important tool of the process or the claim for an individual to make oneself true.